

XVIII
a m ž i a u s
studijos

5

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Luomas. Pašaukimas. Užsiėmimas

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII

a m ž i a u s
studijos

5

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Luomas. Pašaukimas. Užsiėmimas

Sudarytoja
RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2019

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas tęstinis mokslo leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Prahos Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Dr. Andrejus MACUKAS | канд. гіст. н. Андрэй МАЦУК

Baltarusijos mokslų akademijos Istorijos institutas |

Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovicų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Kražių g. 5, 01108 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Knygos leidybą pagal „Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą“ finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-LIP-19-7)

Sponsored by the Research Council of Lithuania

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės

Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2019

© Straipsnių autoriai, 2019

© Lietuvos istorijos institutas, 2019

ISBN 978-609-8183-64-1

ISSN 2351-6968

TURINYS

- Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 12

TARP PAŠAUKIMO IR UŽSIĖMIMO

Andrea Mariani

- Działalność duszpasterska jezuitów w Wilnie: między reformą trydencką a lokalnymi uwarunkowaniami ... 18
Ganytojiška jėzuitų veikla Vilniuje: tarp Tridento reformos ir vietos sąlygų. *Santrauka* ... 43

Jonas Drungilas

- Lietuvos mažesniųjų brolių konventualų provincijos kolektyvinis portretas (XVIII a. antroji pusė – XIX a. pradžia) ... 44
Collective Portrait of the Lithuanian Order of Friars Minor Conventual (late eighteenth–early nineteenth century). *Summary* ... 65

Domininkas Burba

- Livonijos kanauninko, Vilkaviškio klebono Vincento Bakuzičiaus biografija. Keletas XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės katalikų dvasininko portreto detalių ... 67
Biography of Canon Priest of Livonia, Parish Priest of Vilkaviškis Wincenty Bakuzicz. A Few Strokes to the Portrait of the Eighteenth-Century Roman Catholic Priest of the Grand Duchy of Lithuania. *Summary* ... 81

MOKYMAS. MOKYKLOS. MOKYTOJAI

Aistė Paliušytė

- Dailininkų mokymas Radvilų dvare XVIII amžiuje ... 84
Training of Artists in the Residences of the Radvilas in the Eighteenth Century. *Summary* ... 105

Kazimierz Puchowski

- Pijarskie *Collegium Nobilium* w Wilnie. Korzenie i konteksty ... 107
Vilniaus pijorų *Collegium Nobilium*. Ištakos ir kontekstai. *Santrauka* ... 143

Janina Kamińska

- Szkoły Wydziału Litewskiego w strukturze szkolnej Komisji Edukacji Narodowej ... 144
Lietuvos švietimo apygardos mokyklos Tautinės edukacinės komisijos mokyklų struktūroje. *Santrauka* ... 156

Ewa Kula

Wizytacja Adama Kazimierza Czartoryskiego szkół Wołyńskich i Ukraińskich i jej znaczenie dla Komisji Edukacji Narodowej ... 157
Adomo Kazimiero Čartoriskio atliktos Voluinės ir Ukrainos mokyklų vizitacijos reikšmė Tautinei edukacinei komisijai. *Santrauka* ... 177

Olga Mastianica-Stankevič

Profesinės inteligentijos gimimas: Jono Bobrovskio (1777–1823) gyvenimo ir kūrybos atvejis ... 178
The Birth of Professional Intelligentsia: Case of Jan Bobrowski's (1777–1823) Life and Creation. *Summary* ... 189

LUOMAS. KARJERA. VEIKLA

Valdas Rakutis

Luomas, pašaukimas ir profesija Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenėje 1775–1794 m. ... 192
Estate, Calling and Profession in the Military of the Grand Duchy of Lithuania in 1775–1794. *Summary* ... 211

Arnaud Parent

Užsienio mokslininko adaptacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: dr. Jeano-Emmanuelio Gilibert'o atvejis ... 212
Adaptation of a Foreign Scientist in the Grand Duchy of Lithuania: Case of Dr Jean-Emmanuel Gilibert. *Summary* ... 228

Lina Balaišytė

Dailininkas XVIII amžiuje: karjeros galimybės ... 229
The Artist in the Eighteenth Century: Career Opportunities. *Summary* ... 252

Rasa Butvilaitė

Architektas XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje ... 254
Architect in the Society of the 18th Century Grand Duchy of Lithuania. *Summary* ... 270

Auksė Kaladžinskaitė

Giuseppe Fontana – architektas ir bajoras: giminės istorija ... 271
Giuseppe Fontana: Architect and Nobleman: the Family History. *Summary* ... 283

Bernadetta Manys

Wileńscy zarębacze w pierwszej połowie XVIII wieku, czyli historyczne „studium przypadku” ... 284

Vilniaus mėsininkai XVIII a. pirmojoje pusėje, arba istorinis „atvejo tyrimas“. *Santrauka* ... 299

ANOTACIJOS. RECENZIJOS

Adam Stankevič. *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla*

XVIII a. antrojoje pusėje, Vilnius, Lietuvos istorijos institutas, 2018. – 527 p. ISBN 978-609-8183-42-9 / *Darius Vilimas* ... 304

Senųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai.

Descriptions of the Old Roads of the Grand Duchy of Lithuania, parengė / prepared by Algirdas Antanas Baliulis, Tomas Čelkis, Vilnius:

Vilniaus universiteto leidykla, 2018, – 430 p. ISBN 978-609-07-0007-5 / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 307

Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794, tom II: *Słownik biograficzny*,

redakcja naukowa: Andrzej Meissner, Agnieszka Wałęga, Warszawa:

Oficyna Wydawnicza ASPRA, 2018, – 774 p. ISBN 978-83-754-5848-0 / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 312

Iliustracijų sąrašas ... 317

Asmenvardžių rodyklė ... 319

Vietovardžių rodyklė ... 334

Senujų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai.***Descriptions of the Old Roads of the Grand Duchy of Lithuania, parengė /*****prepared by ALGIRDAS ANTANAS BALIULIS, TOMAS ČELKIS, Vilnius:****Vilniaus universiteto leidykla, 2018, – 430 p. ISBN 978-609-07-0007-5**

Šaltinių publikavimas šiuolaikinėje archeografijoje užima svarbią vietą, tačiau prioritetas skelbiant ankstyvųjų Naujųjų laikų rankraštinių paveldą vis dar skiriamas politinio, religinio bei sociokultūrinio pobūdžio dokumentams, ūkinę valstybės raidą atspindinčius šaltinius paliekant nuošalyje³. Akivaizdu, kad bendrosios šaltinių publikavimo tendencijos neaplenkė ir XVIII a. šaltinių tyrimų: per pastaruosius du dešimtmečius sulaukėme fundamentalių Katalikų Bažnyčios vizitacijų publikacijų⁴, pradėta leisti egodokumentų serija⁵, paskelbti reikšmingi Apšvietos epochos filosofijos ir politinės minties veikalai⁶. Tačiau ekonominę valstybės raidą atspindinčių XVIII a. antrosios pusės šaltinių publikacijų, išskyrus magdeburginių miestų dokumentus, publikuota ypač mažai. Tokiame kontekste 2018 m. pasirodžiusi Algirdo Baliulio ir Tomo Čelkio parengta XVIII a. paskutiniųjų dešimtmečių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sausumos kelių ir tiltų aprašymų publikacija užima išskirtinę vietą ūkinio pobūdžio šaltinių publikavimo srityje bei leidžia tikėtis, kad palaipsniui sugrįš susidomėjimas šiuolaikinėje istoriografijoje apleista Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ūkio istorija.

Knygoje *Senujų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai* publikuotas šaltinis yra dalis Lietuvos valstybės istorijos archyve, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos fonde saugomo archyvinio vieneto, fondo apyraše įvardyto kaip „LDK vaivadijų ir pavietų tiltų, užtvankų, sielių plukdymo kontorų, muitinių, gaisraviečių, vietovių, nukentėjusių nuo audrų, iliustracijos. Užtvankų ir tiltų planai“⁷. Iš šio dokumentų masyvo, kurį sudaro Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės muitinių būklės, surenkamų mokesčių bei smuklių prie kelių aprašymai

3 Plačiau šaltinių publikavimo tendencijos aptartos straipsnyje: Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Aštuonioliktojo amžiaus šaltinių publikavimas Lietuvoje: pasiekimai ir problemos, in: *Istorijos šaltinių tyrimai*, 2014, t. 5, p. 279–296.

4 Senosios parapijų vizitacijos yra skelbiamos *Fontes Historiae Lituaniae* serijoje, plačiau žr. <https://www.lkma.lt/?id=121> [žiūrėta 2019 08 04].

5 *Butlerio kelionės į Italiją ir Vokietiją 1779–1780 metais dienoraštis / Dziennik podróży Butlera do Włoch i Niemiec w latach 1779–1780*, sudarė Arvydas Pacevičius, parengė Waldemar Chorążyczewski, Arvydas Pacevičius, Agnieszka Rosa, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013; *Juozapo Jurgio Hülzeno 1752–1754 metų kelionės dienoraštis / Dziennik podróży Józefa Jerzego Hylzena w lat 1752–1754*, sudarė Arvydas Pacevičius, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, ir kita.

6 Jeronimas Stroinovskis, *Prigimtinės teisės mokslas*, sudarytojas ir mokslinis redaktorius Dalius Viliūnas, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų instituto leidykla, 2011; Mauricijus Pranciškus Karpis, *Žemaitijos kunigaikštystės pasiuntinio rinktiniai raštai*, sudarytojas, tyrimų autorius ir vertėjas Dalius Viliūnas, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų instituto leidykla, 2017; ir kita.

7 Iliustracje mostów, grobli, komór splanowych i ładowych, eksakcji (exakcji), pogorzalych miast [...], Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 11, ap. 1, b. 1220. Senoji signatūra: LVIA, f. SA, b. 3939.

(iš viso 1145 rankraštiniai lapai), publikacijai pasirinkta tik dalis medžiagos – 161 Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių, tiltų ir žemgrindų patikrinimo dokumentas. Knygos „Pratarmėje“ pažymėta, kad skelbiamas šaltinis neapėmė visų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymų, o tik jų dalį, tačiau tolesnė archyvinės medžiagos paieška bei tyrimai paliekami ateičiai. Konstatavę, kad parengtumo aspektu publikuojami dokumentai nėra vienodi – vieni jų yra lakoniški, surašyti skubotai, be parašų ir antspaudų, kiti – itin tvarkingi ir išsamūs, kartais surišti į „sąsiuvinius“, kurie „dėl sunkiai suprantamo archyvarų sprendimo buvo išardyti ir išskirstyti atskiromis dalimis“, knygos parengėjai apsisprendė nesiimti pradinio įrišimo padėties rekonstravimo ir skelbti dokumentus tokia tvarka, kokia jie įrišti archyvine saugojimo vienetė. Dėl šios priežasties šaltiniai paskelbti nesilaikant chronologinio nuoseklumo: pirmasis publikuotas 1777 m. lapkričio 7 d. revizoriaus pranešimas, o knygos pabaigoje įdėtos 1775 ir 1776 m. dokumentų publikacijos.

Vertinant publikacijos parengtumą pastebėtina, kad būtų buvę tikslinga įvardiniame straipsnyje pateikti išsamesnius duomenis apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos archyve išlikusius kelių ir tiltų patikrinimo dokumentus, o skelbiamus kelių aprašymus susieti su konkrečiais 1775–1786 m. laikotarpio Išdo komisijos sprendimais. Šios institucijos tyrimai rodo, kad susisiekimo gerinimas ir kelių bei tiltų būklės fiksavimas buvo viena iš prioritetinių Išdo komisijos veiklos sričių. 1764 m. Abiejų Tautų Respublikos seimo priimtame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos steigimo įstatyme kaip penktoji prioritetinė komisijos veiklos sritis buvo nurodyta ne tik „prižiūrėti, kad pirkliai gabentų prekes tik įstatymais įteisintais prekybos keliais, konfiskuojant kitais keliais gabenamas prekes“, bet ir „išsiųsti revizorius į visas vaivadijas bei pavietus ir pavesti, kad jie aprašytų prekybos kelius, nurodydami tiltus, perkėlas, tiltų bei perkėlų mokesčius“⁸. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos nurodymu pirmoji žinoma kelių, tiltų ir žemgrindų iliustracija buvo pradėta įgyvendinti dar 1765 m. Šio bei vėlesnių patikrinimų šaltiniai yra žinomi ūkio istorijos tyrinėtojams ir plačiai panaudoti baltarusių mokslininkų darbuose⁹.

8 1764 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos įstatymas, *Volumina Legum*, t. VII, p. 76–77; Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 1764 m. vykdomosios valdžios reforma. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos įsteigimas ir jos veikla 1764–1774 m., in: Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Liudas Glemža, Robertas Jurgaitis, Valdas Rakutis, Eduardas Brusokas, *Modernios administracijos tapimas Lietuvoje: valstybės institucijų raida 1764–1794 metais*, Vilnius: Petro ofsetas [Lietuvos istorijos institutas], 2014, p. 104.

9 Аляксандр Доўнар, Стан дарог і дарожных камунікацый Рэчыцкага павета (1765–1766 гг.), in: *Пятья Міжнародныя Доўнарскія чытанні*, Рэчыца, 22–23 верас. 2005 г., Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2005, p. 220–225; Ірына Кітурка, Люстрацыя мастоў і грэбляў 1779 г. ва ўладаннях Ашмянскага староства Тадэвуша Коцела як частка агульнадзяржаўнага мерапрыемства па ўпарадкаванні ганцлёвых шляхоў, in: *Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі: Ашмянны і Ашмянскі рэгіён*, Мінск: Беларуская навука, 2015, p. 228–238.

Atsižvelgiant į tai, kad aptariamame šaltinių rinkinyje publikuojamų dokumentų chronologija daugiausia aprėpia 1776–1787 m. laikotarpį (iš 1775 m. publikuojamas tik vienas dokumentas), galima teigti, kad skelbiamos kelių ir tiltų patikrinimo ataskaitos yra 1776 m. lapkričio 12 d. Nuolatinės tarybos plenumo posėdyje priimto nutarimo įgyvendinimo tiesioginis rezultatas. Šis nutarimas (to meto šaltinių kalba – Ordinacija) reglamentavo Nuolatinės tarybos departamentų veiklą, o kartu suformavo pagrindines visos valstybės ūkio pertvarkymo kryptis. Iždo departamentui buvo nurodyta: „[...] 1) greta įstatyme numatytų funkcijų imtis rengti visai Lenkijos Karalystei ir Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei skirtus žemėlapius, prie kurių būtų pridėtas visų esančių provincijų, vaivadijų, žemių, pavietų ir juose esančių miestų, miestelių, kaimų, gyvenviečių, pūdymų, dykynių, stepių, vietovių, žemės nuosavybės, vandens ir sausumos transporto, prekybinės komunikacijos ir visos kitos informacijos, kuri gali būti naudinga kraštui, aprašymas; 2) atlikti visų šalies piliečių ir gyventojų apskaitą [...]. Visų svarbiausia, užsiimti vandens ir sausumos transporto būklės gerinimu, surasti būdų pagerinti kelių būklę, [rūpintis] tiltų taisymu ir naujų statymu, kanalų kasimu, upių valymu; kuo uoliausiai siekti, kad viešojo išdo pajamos būtų gausinamos. Šiems klausimams spręsti pasitelkti kompetentingus asmenis, suformuoti priemonių planą ir apie tai reguliariai informuoti plenumą [...]“¹⁰

Suformuodama tokį „valstybės užsakymą“, Nuolatinė taryba įvedė griežtą atsiskaitymą ir kontrolę, todėl visi atliekami darbai buvo kruopščiai dokumentuojami. Greta kelių ir tiltų būklės aprašymų iki mūsų dienų yra išlikęs visas masyvas dokumentų, atskleidžiančių Iždo komisijos nuveiktus darbus rūpinantis upių laivybos plėtojimu, upių vagų valymu ir t. t. Todėl manytina, kad ateityje kelių ir tiltų istorijos šaltinius galėtų papildyti ir dokumentų rinkinio apie upių kelius ir kanalus publikavimas (pvz., Nemuno valymo darbų ataskaitos, Pinos–Muchaveco kanalo istorijos šaltiniai ir kita).

Su „viešojo išdo pajamų gausinimo“ siekiu galime sieti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos protokolų knygoje fiksuotus pavedimus atlikti atskirų valdų tiltų ir žemgrindų patikrinimus, kad būtų galima nustatyti atitinkamus mokesčius. Antai 1788 m. lapkričio 11 d. Iždo komisija paskyrė Vilniaus vaivados Karolio Stanislovo Radvilos Jašiūnų, Merkinės, Rudaminos, Rindžiūnų valdose esančių tiltų ir žemgrindų patikrinimą „tikslu paskirti tiltų mokesť [prekes gabenantiems] pirkliams“¹¹. Tikėtina, kad šio patikrinimo ataskaita taip pat išlikusi tarp Iždo komisijos dokumentų.

¹⁰ 1776 m. Ordinacija publikuota: Marcin Głuszak, Ordynacja w Radzie Nieustającej, in: *Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego*, Kraków, 2009, t. XII, p. 147–148. Taip pat žr.: Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Liudas Glemža, Robertas Jurgaitis, Valdas Rakutis, Eduardas Brusokas, *Modernios administracijos tapimas Lietuvoje: valstybės institucijų raida 1764–1794 metais*, p. 208 ir kt.

¹¹ 1788 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos kasdieninės veiklos protokolas, LVIA, f. SA, b. 2928, l. 19v–20.

Iždo komisijos kasdieninės veiklos tyrimai taip pat rodo, kad dalis kelių ir tiltų patikrinimų buvo paskatinti „iš apačios“, t. y. valdų savininkai, tikėdamiesi mokestinių nuolaidų ar valstybės paramos kelių ar tiltų remontui, kreipdavosi į komisiją dėl iliustracijos skyrimo. Antai 1787 m. kovo 5 d. vykusiame Iždo komisijos posėdyje buvo atsižvelgta į ponios Putkamerienės skundą ir nutarta skirti tiltų ir žemgrindų patikrinimą jai priklausančiose Benekonių ir Gaiciūniškių valdose. Atlikti patikrinimą pavesta iždo dvarionui Valentinui Rajeckui¹². Vos po kelių dienų, 1787 m. kovo 9 d., taip pat atsižvelgdama į Trakų žemės teisėjo Tado De Raeso prašymą, Iždo komisija paskyrė Abromiškių valdose esančių tiltų ir žemgrindų patikrinimą, kurį atlikti buvo įpareigotas iždo dvarionas Juozapas Bakovskis¹³.

Būtent šio pavedimo rezultatas ir yra aptariamoje šaltinių publikacijoje paskelbta iždo dvariono J. Bakovskio atlikto patikrinimo viename Abromiškių valdai priklausančiame kaime ataskaita, įvardyta kaip „Revizoriaus pranešimas LDK Iždo komisijai apie tiltus ir žemgrindas Trakų pilies teismo teisėjo Tado De Raeso Sabališkių kaime Trakų vaivadijoje“ (dokumentas Nr. 151). Paskelbtas šaltinis rodo, kad iždo dvarionas nedelsė įgyvendinti jam pavestų darbų ir vieną iš ataskaitų pateikė komisijai nepraėjus nė trimis savaitėms nuo pavedimo gavimo – 1787 m. kovo 27 d. Žinant, kad buvo planuota daug didesnė patikrinimo aprėptis, akivaizdu, kad tarp Iždo komisijos archyvo dokumentų taip pat turėtų būti išlikę ir kitų Abromiškių valdai priklausiusių vietovių tiltų ir žemgrindų būklės aprašymų.

Pateikti pavyzdžiai rodo, kad kelių, tiltų, žemgrindų patikrinimai XVIII a. paskutiniaisiais dešimtmečiais buvo Iždo komisijos veiklos kasdienybė, o šių darbų aprėptį, kaip ir patikrinimo metu iždo dvarionų užfiksuotą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vidaus susisiekimo kelių tinklą, galėtų atskleisti tik nuoseklūs viso dokumentų masyvo tyrimai.

Algirdo Baliulio ir Tomo Čelkio publikuoti XVIII a. 8–9-ojo dešimtmečių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai sudaro galimybes lokalizuoti tik dalį to meto valstybės traktų bei prie jų buvusias gyvenvietes, dvarus, miestelius, miestus bei kitus svarbius geografinius objektus. Kita vertus, skelbiamuose dokumentuose išsamiai aprašyti per upes statyti mediniai ir mūriniai tiltai, tiksliai lokalizuotos brastos, pelkėtose vietose supiltos žemgrindos yra vertingi istoriniai šaltiniai, padėsiantys archeologams identifikuoti atkastus panašius objektus. Šaltiniuose pateikti gausūs istorinės toponimikos ir hidronimikos duomenys taip pat atveria galimybes šių sričių tyrimams. Įvardiniame straipsnyje publikacijos parengėjai atkreipia dėmesį į tai, kad tikrindami kelius pareigūnai užrašydavo vietos gyventojų pasakojimus. Iš publikuotų šaltinių sužinome, kad Mūrinės Vokės vietovardis kilo nuo ten buvusio mūrinio tilto. Gyventojai labai didžiavosi

12 1786–1787 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės iždo komisijos kasdieninės veiklos dienoraštis, LVIA, f. SA, b. 2927, l. 24v.

13 *Ibid.*, l. 26v.

turimu mūriniu tiltu, dėl to visada pabrėždavo esą ne iš bet kokios, o iš Mūrinės Vokės (dokumentas Nr. 11).

Publikuojami šaltiniai yra vertingi Iždo komisijos administracinėje sistemoje dirbusių tarnautojų veiklos tyrimams. Kadangi išdo dvarionų skaičius ir personalinė sudėtis iki šiol nėra ištirta, kelių ir tiltų patikrinimų dokumentai suteikia vertingos informacijos apie šios grandies valstybės tarnautojus bei jų veiklos arealą.

Šaltinių publikacija turi visą reikiamą mokslinį aparatą: įvadinėje knygos dalyje išryškintas skelbiamų šaltinių aktualumas Lietuvos istorijos tyrimuose bei pristatomi šaltinių publikavimo principai, kiekvienas publikuojamas dokumentas turi parengėjų suteiktą antraštę lietuvių kalba, nuorodą į publikavimo šaltinį bei dalykinius ir archeografinius komentarus. Publikuojant dokumentus palikta senoji rašyba, jos nebandyta priderinti prie dabartinės lenkų kalbos rašybos taisyklių, tačiau didžiųjų ir mažųjų raidžių rašyba, kaip ir žodžių kartu ir atskirai rašyba, modernizuota. Knygos parengėjų Algirdo Baliulio ir Tomo Čelkio pasirinkta publikavimo strategija sudaro galimybes ne tik perteikti šaltinio autentiškumą, bet ir palengvina jo suvokimą.

Skelbiami šaltiniai yra tarpdalykinio pobūdžio ir, be jokios abejonės, bus naudingi ne tik istorijos, bet ir archeologijos, paveldosaugos bei kitų sričių tyrimuose.

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė